

Волосюк І.С., Київський національний університет ім. Тараса Шевченка

Волосюк Інна Сергіївна – аспірантка кафедри нової та новітньої історії Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. У 2004 р. закінчила історичний факультет Миколаївського державного університету ім. В.О. Сухомлинського. Тема кандидатської дисертації – “Корейське питання в зовнішній політиці США”.

США і корейська проблема в період холодної війни

У статті проаналізовані передумови та причини, які призвели до виникнення корейського напрямку в політиці США після Другої світової війни. Висвітлена роль РК в азіатській стратегії США та простежена еволюція їх політики щодо Корейського півострова у роки холодної війни. У роботі також розглянуті позиції США щодо вирішення корейського питання та причини появи північнокорейського напрямку в їх дипломатичній практиці в кінці 80-х рр. XX ст.

The pretexts and reasons for the Korean direction in the USA policy after World War II were analyzed in the article. The role of the Republic of Korea in the USA Asian strategy was highlighted in the article and its politics evolution concerning Korean Peninsula during the cold war was traced back. The USA position as to solution Korean problem and causes of North in their diplomatic practice at the end of 80 th of the XX th century were considered in this article.

Корейське питання на сьогодні залишається одним із останніх бастионів холодної війни. Без врахування ролі США в становленні корейської проблеми важко аналізувати їх сучасну політику щодо півострова. Відзначимо, що в 90-х рр. XX ст. були розсекречені та опубліковані документи, в яких відображені різні аспекти корейської політики Вашингтона в період біполярності [1]. Враховуючи те, що в українській історіографії ця тема недостатньою мірою досліджена, необхідним видається переосмислення історичних витоків виникнення проблеми та аналіз політики США щодо півострова в період холодної війни.

Відповідно до угод, які були підписані в Ялті і Потсдамі, територія Кореї була розділена по 38 паралелі на дві зони відповідальності: на півночі – Радянської Армії, на півдні – американських військ. Розмежування носило тимчасовий характер і мало на меті розділити зусилля з розгрому дислокованих тут японських військ. Радянська Армія, розгромивши японські війська, у серпні 1945 вийшла на лінію 38 паралелі. США, які не мали тут своїх військ, звернулися до ідеї поділу Кореї по 38 паралелі, щоб не допустити експансії радянського

комунізму на весь півострів. Війська США висадилися на півдні Кореї, де і була створена американська військова адміністрація.

На Московській нараді (грудень 1945 р.), Вашингтон запропонував створити в Кореї адміністративний орган за участі США, СРСР, Великобританії і гомінданівського Китаю, який би діяв від імені ООН і керував би Кореєю протягом 5 років; термін міг бути продовжений ще на 5 років. Однак на нараді перемогла радянська точка зору, що була спрямована на надання незалежності Кореї та на створення Тимчасового уряду. Для його формування було вирішено створити спільну комісію з представників радянського командування на півночі й американського на півдні, яка повинна була за участі корейського уряду розробити заходи допомоги Кореї. Не домовившись в рамках цієї комісії про відновлення єдиної Кореї, СРСР і США почали цілеспрямовано зміцнювати “свої” режими, відповідно на півночі й півдні.

Вашингтон вирішив залучити ООН до вирішення корейського питання. На сесії Генеральної Асамблеї (ГА) ООН була схвалена резолюція про створення Тимчасової комісії з Кореї, якій доручалося контролювати

проведення в країні виборів. Однак СРСР заявив, що співпрацювати з комісією не буде. Комісія ООН у січні 1948 р. прибула в Сеул і розпочала підготовку до проведення на півдні Кореї виборів, у результаті чого був сформований уряд на чолі з Лі Син Маном, який 15 серпня 1948 р. проголосив про створення Республіки Корея (РК). Вашингтон підкреслив, що цей уряд повинен розглядатися як уряд усієї Кореї, відповідно до резолюції ГА ООН від 14 листопада 1947 р.

Північнокорейській організації, підконтрольній Москві, у відповідь провели вибори і 9 вересня 1948 р. проголосили Корейську Народну Демократичну Республіку (КНДР). Кім Ир Сен, якого підтримував СРСР, сформував уряд КНДР, який оголосив себе законним представником корейського народу. Керівництво КНДР звернулося до США і СРСР із проханням про виведення їхніх військ з Кореї. В результаті радянські війська були виведені в 1948 р., а американські війська – в 1949 р.

Випробовування атомної зброї СРСР і перемога комуністів у Китаї спричинили корективи в американській політиці. Схвалена наприкінці 1949 р. директива Ради Національної Безпеки (РНБ) 48/2 передбачала значну економічну та військову допомогу РК. Разом з тим вказувалося, що головними об'єктами США в регіоні є Японія, Філіппіни, а РК була віднесена до “периферійних інтересів” США [2].

Американсько-радянське протистояння призвело до громадянської війни в Кореї 1950-1953 рр. Щоб не допустити розширення радянської експансії на півострів, США вступили у війну на боці РК.

Головна вина в корейському конфлікті лежить на КНДР, однак частину провини несуть СРСР, США, РК і Китай. Судячи з документів, що наводяться у монографії корезнавця А. Торкунова, до 1950 р. радянський уряд дотримувався курсу на збереження сформованого геобалансу в регіоні [3]. Проголошення КНР і перетворення СРСР на ядерну державу спонукало Пхеньян, Москву і Пекін діяти більш рішуче в боротьбі проти імперіалізму. СРСР таємно схвалив задуми Кім Ир Сена об'єднати півострів, надав військову допомогу і тим самим підштовхував Пхеньян до силових акцій з об'єднання Кореї.

На думку більшості дослідників, рішення США про вступ у війну було обумовлене завершенням формування Вашингтоном “доктрини стримування” комуністичної експансії, яка була проголошена Г. Труменом у 1947 р. Хоча на тому етапі США ще не розглядали стримування щодо Кореї [4], ситуація змінилася через події в Китаї. Так, Г. Трумен згадує, що якби режим у РК був

повалений, це підштовхнуло б комуністичних лідерів до завоювання сусідніх країн [5].

25 червня 1950 р. північнокорейські війська розпочали стрімкий наступ на південь. Вже 27 червня 1950 р. президент США віддав наказ командуючому американськими військами Д. Макартуру витиснути північнокорейські війська з території півдня до 38 паралелі. 7 липня 1950 р. резолюція РБ ООН санкціонувала створення військ ООН для участі у війні і доручила США командувати цими військами. У серпні 1950 р. РНБ США констатувала відсутність ознак наміру СРСР сприяти трансформації конфлікту в загальну війну [6]. Можливо, ця стриманість СРСР виявилася провокуючою, і війська США розпочали розгорнутий наступ на КНДР, спрямований на об'єднання Кореї під владою РК. Втручання в конфлікт КНР змусило США взяти курс на згортання війни. В 1951 р. розпочалися переговори про перемир'я, і тільки 27 липня 1953 р. була укладена угода про перемир'я, яка зафіксувала встановлення територіального статус-кво, що існував на півострові до початку конфлікту.

Після корейської війни РК стає складовою частиною американської системи безпеки в Азії, що призводить до різкого посилення військової й економічної допомоги РК. Республіканська адміністрація Д. Ейзенхауера підписала з РК договір про взаємну оборону, від 1 жовтня 1953 р. та військово-економічну угоду.

Політика адміністрації Ейзенхауера була викладена в директиві РНБ 170/1 “Завдання і дії США в Кореї” від 20 листопада 1953 р. У ній довгостроковим завданням було проголошено прагнення домагатися об'єднання Кореї, що буде мати самодостатню економіку, незалежний уряд, дружній до США, та збройні сили, здатні захистити корейську територію [7]. Короткострокові завдання: виконання зобов'язань ООН з відбиття агресії, недопущення переходу РК під контроль комуністів, недопущення поновлення воєнних дій з ініціативи РК і збереження незалежного уряду на півдні півострова [8].

У квітні 1954 р. корейська проблема була перенесена в Женеву на обговорення СРСР, КНР, США, Великобританії, Франції і двох корейських держав. КНДР наголошувала на необхідності виведення американських військ з території РК, що відкидалося Сеулом і США. У свою чергу, США і РК робили ставку на об'єднання Кореї шляхом проведення виборів під наглядом ООН. Переговори завершилися безрезультатно. А у 1961 р. СРСР уклав з КНДР договір про дружбу, співробітництво і взаємну допомогу, аналогічний договір був підписаний між КНДР і КНР. Завданням цих договорів були

зміцнення безпеки КНДР і протидія стратегічним планам США на півострові.

Адміністрація Д. Кеннеді продовжила курс на військове, політичне й економічне зміцнення РК. При адміністрації Л. Джонсона сеульський уряд направив у В'єтнам свої війська для допомоги США, що привело до зміцнення їх відносин. Велику увагу Вашингтон приділяв можливій передислокації частини своїх військ з півострова. Однак уряд не прийшов до єдиної думки щодо даного питання. Адміністрація Джонсона сприяла нормалізації відносин між РК і Японією, і у червні 1965 р. були встановлені дипломатичні відносини між країнами.

У квітні 1968 р. у м. Гонолулу відбулася зустріч Л. Джонсона і лідера РК Пак Чжон Хі, що ознаменувала вихід союзу на якісно новий рівень. Була досягнута домовленість про проведення щорічних зустрічей з безпеки на рівні міністрів оборони і про організацію регулярних навчань їх збройних сил. Була узгоджена програма модернізації збройних сил РК; розглядалися питання додаткової військової допомоги Сеулу. Разом з тим США почали поступово відмовлятися від надання Сеулу безкоштовної допомоги і перейшли переважно до експорту капіталу у вигляді позик, кредитів, капіталовкладень.

У липні 1969 р. новий президент США Р. Ніксон у своїй доктрині відзначав, що США будуть виконувати свої зобов'язання в регіоні, нададуть ядерний щит, якщо ядерна держава буде загрожувати їх союзнику або країні, чие виживання розглядається як життєво важливе для США. В інших випадках агресії США нададуть військову й економічну допомогу, однак головна відповідальність із захисту країни, яка зазнає нападу, буде лежати на збройних силах саме цієї країни [9]. Адміністрація прагнула скоротити витрати США на утримання своїх військ в регіоні, тому передбачалося їх часткове виведення. В результаті до середини 1971 р. була виведена сьома американська дивізія сухопутних військ (20 тис. чоловік) з території РК [10]. Скорочення військ було негативно сприйняте в Сеулі, хоча США запропонували РК план модернізації її військових сил.

Доктрина Ніксона була відповіддю на зміни в структурі геополітичного балансу в регіоні. Політика розрядки, яку почали проводити США і СРСР, зближення США з КНР внесли нові зміни в колишній баланс стратегічних сил між великими державами і сприяли зниженню напруженості на півострові. Південнокорейський дослідник Кім Юн Дук підкреслює, що нормалізуючи свої відносини з Москвою і Пекіном, США відкрили нові канали для розширення свого впливу на всьому

Далекому Сході [11].

З кінця 60-их рр. XX ст. США починають переходити до політики збереження статус-кво на півострові. Так, постійний консультант держдепартаменту Р. Скалапіно запропонував новий підхід до проблеми розділених держав, основним принципом якого є визнання факту існування двох незалежних держав і їхнє мирне співіснування [12].

Роль Сеула в доктрині Ніксона безпосередньо пов'язувалася з японським фактором, ґрунтуючись на відомому положенні комюніке Саго – Ніксона, підписаним японським прем'єр-міністром та президентом США у листопаді 1969 р., про те, що безпека РК невід'ємна від безпеки Японії.

Поворотним дипломатичним кроком США був проект "перехресного визнання" РК і КНДР, відповідно до якого передбачалося, що у випадку офіційного визнання з боку СРСР і КНР Республіки Корея США встановлять дипломатичні відносини з КНДР. Вашингтон закликав уряди обох частин Кореї вступити в ООН.

Політика розрядки, американсько-китайське зближення поклали початок процесу нормалізації відносин між РК і КНДР. У результаті була підписана 4 липня 1972 р. заява двох країн про три принципи об'єднання Кореї (самостійність, мирний шлях, національна консолідація).

Зміна Дж. Фордом Р. Ніксона ознаменувалася коректуванням азіатської політики Вашингтона. Це було пов'язано із остаточним розгромом залежних режимів у Кампучії і Південному В'єтнамі, коли позиції США в Азії зазнали відчутних збитків. Тому перед урядом США постало завдання протистояти загрози подальшого скорочення їхньої сфери впливу в Азії. Нова адміністрація США підкреслювала свою рішучість використовувати всі засоби для захисту своїх союзників. Так, у 1975 р. міністр оборони США Дж. Шлезінгер заявив, що США розмістили в РК ядерну зброю і використають її, якщо зіштовхнуться з агресією, що буде загрожувати позиціям США в Азії [13]. Дж. Форд у Тихоокеанській доктрині наголосив, що США дотримуються своїх зобов'язань щодо забезпечення миру і безпеки на півострові та збереження там американських військ [14]. У 1976 р. були проведені перші американсько-південнокорейські військові маневри "Тім Спінг". Увага адміністрації Дж. Форда була зосереджена і на тому, щоб підняти відповідальність Японії в регіоні і створити нову військово-політичну структуру: США – Японія – РК.

Однак курс Дж. Форда на посилення

прямого втручання США у корейські справи призвів до серйозних розбіжностей в американських політичних і наукових колах. В їх основі лежали суперечки навколо поразки США в Індокитаї, після якої перспектива нової локальної війни в Азії за прямої участі військ США сприймалася як повторення великої стратегічної помилки.

У ході передвиборчої кампанії в 1975 р. у США кандидат на посаду президента Дж. Картер заявив, що він збирається вивести американські війська у разі перемоги на виборах. Демократи виділяли такі причини виведення сухопутних сил із РК. По-перше, РК може себе захистити у випадку атаки КНДР за умови тилової, повітряної і морської підтримки США. По-друге, СРСР і КНР поділяють зацікавленість США у збереженні стабільності на півострові, що впливає на КНДР. По-третє, з виведенням сухопутних військ США збережуть могутній потенціал, зберігаючи там свої військово-повітряні сили. Підкреслювалось, що виведення військ знизить імовірність залучення США в нову азіатську війну і зменшить фінансову відповідальність за оборону РК [15].

Ставши президентом, Картер став здійснювати свою передвиборчу обіцянку, незважаючи на заперечення багатьох членів конгресу. До кінця 1978 р. планувалося скоротити 6 тис. військовослужбовців, а усього планувалося, що РК залишать 33 тис. чол. Реакція Токіо, і особливо Сеула, щодо виведення військ була негативною; незабаром додалася й опозиція усередині сенату США. Проти виведення військ виступили держдепартамент США і Пентагон.

Уже в квітні 1978 р. президент США запропонував вивести не 6 тис. військовослужбовців, а тільки 2,6 тис. Зазначимо, що в цей період відбувається загострення радянсько-американської конфронтації, що пов'язано із введенням радянських військ у грудні 1979 р. в Афганістан, це сприяло зміцненню відносин США зі своїми союзниками, зокрема із РК. У лютому 1979 р. Картер оголосив, що виведення військ буде призупинено. Серед причин він відзначав дані розвідки, згідно з якими, розмір могутності КНДР більший, ніж вважалося раніше. Вже в спільному комюніке від 1979 р. містилося запевнення Дж. Картера у наданні РК всебічної допомоги; збереженні там американських військ; містилися ідеї про перехресне визнання й вступ двох Корей в ООН [16].

Адміністрація Картера намагалася на практиці реалізувати ідею міжнародно-правового закріплення ситуацій двох корейських держав шляхом перехресного

визнання. Президент США направив Кім Ир Сену послання, в якому викладалася ідея про перехресне визнання, вступ в ООН двох Корей. Однак КНДР, СРСР і КНР не виявили інтересу до пропозицій США.

При президенті Р. Рейганові відновлення тісного співробітництва із Сеулом було визначено адміністрацією однією з першочергових задач. Новий президент підкреслював, що США мають намір залишитися тихоокеанською державою й підтримувати РК, а також надати їй військову й економічну допомогу. Вашингтон збільшив чисельність своїх збройних сил у 1981 р. на півдні Кореї до 38,3 тис. чол., при цьому наголос робився на якісне їх вдосконалення й модернізацію. Стали регулярними спільні військові маневри за участі всіх видів збройних сил.

Поряд з нарощуванням сили американських військ у РК США періодично висували пропозиції знизити рівень напруженості на півострові. Так, у листопаді 1983 р. президент США запропонував здійснити в демілітаризованій зоні Кореї такі заходи довіри: взаємне повідомлення про військові навчання; здійснення заходів щодо зниження кількості інцидентів у цій зоні; припинення ворожої пропаганди. КНДР відмовилася від переговорів із заходів довіри і запропонувала розпочати контакти зі США з питань виведення їх військ і ядерної зброї з території РК, підписання зі США мирного договору без участі РК. Уряд США заявляв про готовність провести переговори з КНДР, в яких би брав участь Сеул.

У середині 80-х рр. XX ст. відновився міжкорейський діалог. У кінці 1989 р. проявилася тенденція поживлення контактів між США і КНДР. Так, відбулися зустрічі дипломатів США та КНДР в Пекіні. Підіймалися такі питання: повернення останків американських військових, які загинули в часи Корейської війни; згорання антиамериканської пропаганди; проведення заходів довіри в районі демаркаційної лінії; запобігання актів міжнародного тероризму; питання гарантій МАГАТЕ щодо об'єктів атомної енергетики КНДР. Відзначимо, що у 1985 р. США вперше заявили, що КНДР веде роботи по створенню ядерної зброї.

З кінця 80-х рр. XX ст. США розглядали ядерну програму КНДР як загрозу для їх інтересів в регіоні і наголошували на необхідності збереження своїх військ у РК. США продовжували зміцнювати політичні, економічні, військові зв'язки з Сеулом, хоча Вашингтон в умовах зростання економічного потенціалу РК визнав за необхідне перекласти на Сеул частину витрат на утримання збройних сил США в Кореї, а також скоротити фінансову

Література

1. FRUS, 1958-1960. vol. XVIII. Japan; Korea – W., 1994. – 736 p.; FRUS, 1964-1968. vol. XXIX. Pt.1. Korea – W., 2000. – 829 p.
2. Clough R. East Asia and U.S. Security. – W., 1975. – P. 31.
3. Торкунов А. Загадочная война: корейский конфликт 1950-1953 годов. – М., 2000. – С. 6.
4. Containment: Documents on American Policy and Strategy, 1945-1950./Ed. By Etzold T., Gaddis J. – N.Y. – 1978. – P. 78.
5. Truman H. Memoirs. Vol.2 Years of Trial and Hope. – N.Y., 1956. – P. 333.
6. Report to the National Security Council by the Executive Secretary on the Position and Actions of the U.S. with Respect to Possible Future Soviet Moves in the Lights of the Korean Situation. NSC Documents. NSC 73/2. – W., 1950. – P. 15.
7. FRUS, 1952-1954. Vol. XV. Pt 2. Korea. – W., 1984. – P. 1557.
8. Там само.
9. Public Papers of the Presidents of the U.S. Nixon R. – W., 1971. – P. 546.
10. Воронцов А. “Треугольник” США – Япония – Южная Корея: миф или реальность. – М., 1991. – С. 50.
11. Ким Юн Дук. Динамика баланса между США, Россией, Китаем, Японией на Корейском полуострове. – М. – 1996. – С. 149.
12. Scalapino R. The US and Asia. – US Foreign Policy: Perspectives and Proposals for the 1970's. – N.Y. – 1969. – P. 123-150.
13. Денисов В. Корейская проблема: пути урегулирования 70-80 годы. – М., 1988. – С. 37.
14. Department of State Bulletin. - 1975, Dec. 29. – № 1905. – P. 914.
15. Niksch L. US Troop Withdrawal from South Korea: Past Shortcomings and Future Prospects //Asian Survey. – 1981. – № 3. – P. 326.
16. Тихомиров В. Корейская проблема и международные факторы (1945 – начало 80-их

Надійшла до редколегії 20.11.2006 р.